

การศึกษากระบวนการพัฒนาชุมชนบ้านดงน้อย ตำบลพระธาตุ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม
A Study of the Community Development Process Ban Dong Noi Community
Phra That Sub-District Na Dun District Maha Sarakham Province

ลักขณา เต็งสกุล

Luckana Tengsakun

เจ้าหน้าที่ สังกัดสถาบันสหบรรพาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลอีสาน

Officer from Institute of Interdisciplinary Studies Rajamangala University of Technology Isan

*Corresponding Author Email: aunluckana@hotmail.com

Received: 7 April 2025

Revised: 23 April 2025

Accepted: 26 April 2025

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1. เพื่อศึกษาศักยภาพชุมชนบ้านดงน้อย ตำบลพระธาตุ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม และ 2. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาชุมชนบ้านดงน้อย ตำบลพระธาตุ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม เป็นการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ มีเครื่องมือในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์และแบบสังเกต โดยมีกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย จำนวน 30 คน ประกอบด้วย ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และประชาชนในชุมชนของบ้านดงน้อยที่มาจากการเลือกแบบเจาะจงทั้งหมด แล้วนำข้อมูลที่รวบรวมได้จากเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องและเครื่องมือการวิจัยมาวิเคราะห์แบบเชิงเนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า 1) ศักยภาพชุมชนบ้านดงน้อย ตำบลพระธาตุ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม ประกอบด้วย 1.1) ศักยภาพด้านวัฒนธรรมฮิด 12 คือ การสืบทอด “ฮิดสิบสอง” ซึ่งเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตที่ผูกพันกับประเพณีในแต่ละเดือนตลอดทั้งปี เช่น บุญข้าวจี บุญผะเหวด บุญเข้าพรรษา และบุญกฐิน 1.2) ศักยภาพด้านการเกษตร คือ การเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจสำคัญ เช่น ข้าว ปลูกพืชผสมผสาน พืชผักสวนครัว 1.3) ศักยภาพด้านทุนมนุษย์ คือ คนในชุมชนยังมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น และในชุมชนมีความร่วมมือและเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกันสูง 1.4) ศักยภาพด้านผลิตภัณฑ์การประดิษฐ์หุ่นหมอลำจากกระติบข้าวเหนียว - พระพุทธรูปไหลสาน คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น กระติบข้าวเหนียวมาสานจากไม้ไผ่มาสร้างสรรค์เป็นหุ่นกระติบ และผลิตภัณฑ์พระพุทธรูปไหลสาน โดยการสานต้นไหลหุ้มพระพุทธรูป และ 2) กระบวนการพัฒนาชุมชนบ้านดงน้อย ตำบลพระธาตุ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม ประกอบด้วย 2.1) การจัดทำแผนพัฒนาโดยชุมชน คือ กระบวนการที่เปิดโอกาสให้คนในชุมชนทุกกลุ่มมีส่วนร่วมในการคิด วิเคราะห์ วางแผน และตัดสินใจเกี่ยวกับแนวทางพัฒนาชุมชนของตนเอง 2.2) การส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชน คือ การสนับสนุนการใช้ความคิดสร้างสรรค์ ความรู้ นวัตกรรม และวัฒนธรรม มาสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการ เพื่อสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจใหม่ ๆ และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน และ 2.3) การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ กระบวนการที่คนในชุมชนมีบทบาทในการจัดการท่องเที่ยว ทั้งการวางแผน การดำเนินกิจกรรม และการแบ่งปันผลประโยชน์

คำสำคัญ: การศึกษากระบวนการ, พัฒนาชุมชน, จังหวัดมหาสารคาม

Abstract

This research consists purposes were 1. to study the community potential of Ban Dong Noi Phra That Sub-District Na Dun District Maha Sarakham Province and 2. to study the community development process Ban Dong Noi Phra That Sub-District Na Dun District Maha Sarakham Province. This research employs a qualitative approach. The research instruments include an interview form and an observation form. The target group consists of 30 individuals, comprising local wisdom scholars, community leaders and residents of Ban Dong Noi all selected through purposive sampling. The collected data from relevant documents and the research instruments will be analyzed using content analysis. The research results found that 1) The potential of Ban Dong Noi community Phra That Sub-District Na Dun District Maha Sarakham Province consists of 1.1) The potential of the Heets 12 culture which is the continuation of “Heets 12” which is a way of life that is connected to traditions in each month throughout the year such as Bun Khao Chi, Bun Phawet, the Buddhist Lent Festival and the Kathin Festival 1.2) The potential of agriculture which is the cultivation of important cash crops such as rice, mixed crops and vegetable gardens 1.3) The potential of human capital which is people in the community still have a sense of preserving local culture and traditions. In the community there is high cooperation and support 1.4) The potential of products of making Morlam puppets from sticky rice baskets - woven Buddha images which is local wisdom sticky rice baskets woven from bamboo to create puppets and woven Buddha images. By weaving bamboo stalks to cover the Buddha image and 2) the community development process of Ban Dong Noi Phra That Sub-district Na Dun District Maha Sarakham Province consisting of 2.1) Community development plan preparation which is a process that allows people from all groups in the community to participate in thinking, analyzing, planning and deciding on ways to develop their own community 2.2) Promoting creative economy in the community which is supporting the use of creativity, knowledge, innovation and culture to create added value for products and services to create new economic opportunities and improve the quality of life of people in the community and 2.3) Community-based tourism development, which is a process in which people in the community play a role in tourism management, including planning, implementing activities and sharing benefits.

Keywords: A Study Process, Community Development, Maha Sarakham Province

บทนำ

การพัฒนาท้องถิ่นหรือชุมชน ถือเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาประเทศในระยะยาว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคที่ความยั่งยืนกลายเป็นเป้าหมายสำคัญของการพัฒนาในทุกระดับ แนวคิด “การพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืน” (Sustainable Local Development) มุ่งเน้นให้เกิดการพัฒนาที่ตอบสนองความต้องการของชุมชนในปัจจุบันโดยไม่ทำลายศักยภาพของชุมชนในอนาคต (United Nations, 2015) การพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการที่สำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชน ซึ่งช่วยให้

เกิดการพึ่งพาตนเองและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม การพัฒนาชุมชนที่ดีต้องให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการกำหนดทิศทางการพัฒนา รวมถึงการมี การสนับสนุนจากภาครัฐและองค์กรต่าง ๆ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เป็นประโยชน์แก่ทุกคนในชุมชนอย่างเท่าเทียม และการพัฒนาชุมชน ยังมีผลในการยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจ เช่น การส่งเสริมอาชีพ การปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐาน และการเสริมสร้างทักษะต่าง ๆ ให้กับคนในชุมชน ทำให้พวกเขามีความสามารถในการพึ่งพาตนเองและสามารถพัฒนาชุมชนได้อย่างยั่งยืน การสร้างเครือข่ายระหว่างชุมชนและองค์กรภายนอกจะช่วยให้เพิ่มขีดความสามารถในการเผชิญกับปัญหาที่เกิดขึ้น อีกทั้ง การพัฒนาชุมชน ที่เน้นการคำนึงถึงความยั่งยืนจะทำให้ชุมชนมีความพร้อมในการเผชิญกับความท้าทายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในอนาคต ไม่ว่าจะเป็นการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม หรือสิ่งแวดล้อม การพัฒนาในรูปแบบนี้ช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่นและความสัมพันธ์ที่ดีในชุมชน ทำให้การทำงานร่วมกันเกิดผลสำเร็จที่ยั่งยืนและยาวนาน สอดคล้องกับสันติ พัฒน์พันธุ์ (2562) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาสังคมในการบริหารการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น พบว่า การพัฒนาการมีส่วนร่วมของประชาสังคมในการใช้ภูมิปัญญา ได้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเข้ามามีส่วนร่วมให้มากขึ้น โดยกำหนดนโยบายในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนให้สอดคล้องกับปัญหาความต้องการของชุมชน และภาคประชาสังคม โดยเน้นให้ชุมชนสามารถจัดกิจกรรมบริหารการท่องเที่ยวโดยชุมชน สร้างการมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยวระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยวให้มากขึ้น และควรมีการสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นให้กับชุมชนนักท่องเที่ยว และสอดคล้องกับแนวคิดของเอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2557, น.131) ได้เสนอแนวคิดในการพัฒนาชุมชนในหนังสือแปรถิ่นเปลี่ยนฐาน: สร้างการปกครองท้องถิ่นให้เป็นรากฐานของประชาธิปไตย พบว่า ความสำเร็จของการพัฒนาซึ่งรวมไปถึงการจัดบริการสาธารณะ (Public Service) ในชุมชนท้องถิ่น ที่มีความรับผิดชอบ ความเสียสละ และความมุ่งมั่นที่จะทำให้บ้านเมืองเจริญรุ่งเรือง มีความสามัคคีซึ่งกันและกัน มีสำนึกต่อการสร้างสาธารณะ ประโยชน์ให้แก่บ้านเมืองที่เรียกสั้น ๆ ว่า “สาธารณนิยม” (Republicanism) ซึ่ง “พลเมือง” จะมีโอกาสเข้ามามีบทบาทมากในการพัฒนา “ชุมชนท้องถิ่น” ในพื้นที่ (Area) ที่มีขนาดเล็กมากกว่าขนาดใหญ่ในหนังสือแปรถิ่นเปลี่ยนฐาน เป็นต้น

จากความสำคัญข้างต้น การพัฒนาชุมชนจึงเป็นเครื่องมือสำคัญที่สามารถสร้างการเปลี่ยนแปลงที่มีความหมายในระดับท้องถิ่น โดยการพัฒนาไม่เพียงแต่ช่วยยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน แต่ยังเสริมสร้างความเข้มแข็งและการพึ่งพาตนเองของชุมชน การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนในการตัดสินใจและการดำเนินการพัฒนาเป็นกุญแจสำคัญในการสร้างการพัฒนาอย่างยั่งยืน อีกทั้งยังช่วยให้ชุมชนสามารถตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงและปัญหาที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพและมั่นคง การพัฒนาชุมชนที่ดีจึงต้องมุ่งเน้นการสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืน การส่งเสริมความรู้และทักษะต่าง ๆ ในชุมชน รวมทั้งการสร้างความร่วมมือระหว่างองค์กรภาครัฐและภาคเอกชน เพื่อให้การพัฒนาเกิดผลที่ยั่งยืนและสามารถขับเคลื่อนชุมชนให้ไปข้างหน้าได้อย่างมั่นคง นอกจากนี้การพัฒนาชุมชนยังต้องคำนึงถึงการรักษาความหลากหลายทางวัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม เพื่อให้การพัฒนาไม่กระทบต่อทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชน

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษากระบวนการพัฒนาชุมชนบ้านดงน้อย ตำบลพระธาตุ อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม เพื่อให้สามารถเป็นแนวทางการสร้างความเข้าใจและหาแนวทางการพัฒนาต่อยอดของชุมชนให้เกิดพลังหลักในการพัฒนาท้องถิ่นอย่างยั่งยืนการพัฒนาชุมชนที่มีความยั่งยืน อีกทั้ง จะช่วยให้ชุมชนสามารถเผชิญกับความท้าทายต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในอนาคต ทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ด้วยความมั่นคงและการมีส่วนร่วมของทุกคนในชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างสังคมที่มีความสมดุลและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาศักยภาพชุมชนบ้านดงน้อย ตำบลพระธาตุ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาชุมชนบ้านดงน้อย ตำบลพระธาตุ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม

การบทวนวรรณกรรม

การพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการที่มุ่งเน้นการใช้ทรัพยากรและศักยภาพภายในของชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของสมาชิก โดยมีแนวคิดที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนและการเสริมสร้างความเข้มแข็งภายในชุมชนเอง แนวคิดนี้ได้รับการสนับสนุนจากทฤษฎีการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม (Participatory Development) สอดคล้องกับกรมการพัฒนาชุมชน (2561) อธิบายว่า การพัฒนาชุมชน หมายถึง กระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม โดยการส่งเสริมให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาคุณภาพชีวิตของตนเองอย่างยั่งยืน ผ่านการใช้ทรัพยากรภายในชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพและเหมาะสม และอุไรวรรณ แม่บ้าน (2563) ได้ศึกษาการบริหารจัดการทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาชุมชนในรูปแบบชุมชนพึ่งตนเอง พบว่า สภาพทุนทางสังคมของชุมชน ได้แก่ ทุน มนุษย์ ทุนสถาบัน ทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า ด้านทุนมนุษย์ หากมีผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการเข้ามามีบทบาทในการขับเคลื่อนชุมชนอย่างจริงจัง จะทำให้ชุมชนนั้นเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ ซึ่งทุนมนุษย์เป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนให้การพัฒนาบรรลุตามเป้าประสงค์ที่วางไว้ โดยมีทุนทางสถาบันต่าง ๆ ในพื้นที่เข้ามาเป็นภาคีเครือข่ายสร้างการมีส่วนร่วมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยอาศัยทุนทางวัฒนธรรมภูมิปัญญา เป็นองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งได้แก่ ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อและสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ซึ่งในการขับเคลื่อน การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้ชุมชนเข้มแข็งต้องอาศัยชุมชนเป็นหลักในการพัฒนามากกว่าอาศัยภาครัฐที่จะเข้ามาช่วยเหลือ การใช้กลยุทธ์การบริหารจัดการทุนทางสังคมที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนในรูปแบบชุมชนพึ่งตนเอง พบว่า มีการขับเคลื่อนชุมชนโดยมีการวางแผนและการประสานงานภายในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมประชาชนเข้ามามีบทบาทในการร่วมศึกษาปัญหา ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ และวางแผนในการดำเนินงานและประสานงานร่วมกัน กลยุทธ์การบริหารจัดการที่ชุมชนนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนพึ่งตนเอง คือ การจัดการความรู้ ซึ่งการจัดการความรู้ ได้แก่ การสร้างความรู้ การจัดเก็บความรู้ การแบ่งปันความรู้ และการประยุกต์ใช้ความรู้ การบริหารทุนทางสังคมจึงเป็นปัจจัยความสำเร็จหลักของการพัฒนาชุมชนพึ่งตนเองในชุมชนท้องถิ่นไทย เป็นต้น

ดังนั้น การพัฒนาชุมชน หมายถึง กระบวนการส่งเสริมและสนับสนุนให้ชุมชนสามารถพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อมของตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน เพื่อสร้างความเข้มแข็ง พึ่งพาตนเอง และแก้ไขปัญหาภายในอย่างเหมาะสม กระบวนการนี้ใช้ศักยภาพและทรัพยากรภายในชุมชนเป็นพื้นฐาน พร้อมทั้งเสริมสร้างศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ ทักษะ และจิตสำนึกในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาชุมชนมุ่งหวังให้เกิดความเจริญก้าวหน้าอย่างสมดุลทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และคุณภาพชีวิตของคนในชุมชน

วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และประชาชนในชุมชนบ้านดงน้อย ตำบลพระธาตุ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม จำนวน 30 คน ที่มาจากการเลือกแบบเจาะจงทั้งหมด

2. เครื่องมือในการวิจัย ได้แก่

2.1 แบบสัมภาษณ์ (Interview) ประกอบด้วย 3 ตอน คือ ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์ ตอนที่ 2 ประเด็นข้อคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และตอนที่ 3 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอื่น ๆ เพิ่มเติม มีลักษณะเป็นแบบปลายเปิด (Open Ended) อีกทั้ง ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ไปให้ผู้เชี่ยวชาญช่วยตรวจสอบ กลั่นกรอง จำนวน 3 ท่าน ได้แก่ (1) ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษา (2) ผู้เชี่ยวชาญด้านโครงสร้างข้อคำถาม และ (3) ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหาสาระสำคัญ ตลอดจน ผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ไปทดลอง (Try Out) สัมภาษณ์กับกลุ่มทดลองที่ไม่ใช่กลุ่มเป้าหมายจริง จำนวน 30 คน เพื่อหาข้อบกพร่อง ข้อแก้ไข ข้อเสนอแนะให้แบบสัมภาษณ์มีความถูกต้องและสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

2.2 แบบสังเกต (Observational Form) คือ การบันทึกข้อมูลที่ได้จากการสังเกตพฤติกรรม เหตุการณ์ หรือสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างเป็นระบบของกลุ่มเป้าหมายในการวิจัย โดยกำหนดหัวข้อหรือเกณฑ์ตามวัตถุประสงค์ เพื่อให้ผู้สังเกตสามารถรวบรวมข้อมูลได้อย่างถูกต้องและเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ซึ่งแบบสังเกตนี้ เป็นแบบไม่มีโครงสร้างที่เปิดโอกาสให้ผู้สังเกตบันทึกข้อมูลได้อย่างอิสระตามสิ่งที่พบเห็น

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ การเก็บรวบรวมข้อมูลจาก 1) ข้อมูลปฐมภูมิ คือ เป็นข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมาย จำนวน 30 คน และ 2) ข้อมูลทุติยภูมิ คือ เป็นข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมข้อมูลเอกสารต่าง ๆ อาทิ หนังสือ ตำรา เอกสารวิชาการ งานวิจัย และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

4. การวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมาย และการรวบรวมข้อมูลเอกสารต่าง ๆ มาวิเคราะห์ในเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยสามารถจำแนกผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. ศักยภาพชุมชนบ้านดงน้อย ตำบลพระธาตุ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม

ผลการวิจัยพบว่า ศักยภาพชุมชนบ้านดงน้อย ตำบลพระธาตุ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม สามารถจำแนกผลได้ ดังนี้

1.1 ศักยภาพด้านวัฒนธรรมฮิต 12 คือ ชุมชนบ้านดงน้อย ตำบลพระธาตุ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม มีศักยภาพทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น โดยเฉพาะการสืบทอด “ฮิตสิบสอง” ซึ่งเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตที่ผูกพันกับประเพณีในแต่ละเดือน ตลอดทั้งปี ฮิตสิบสองสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สอดประสานศาสนา ศีลธรรม และวิถีชีวิตเกษตรกรรมเข้าไว้ด้วยกัน ชาวบ้านยังคงรักษาและปฏิบัติกิจกรรมเหล่านี้อย่างต่อเนื่อง ทั้งในรูปแบบของพิธีกรรม บุญประเพณี และกิจกรรมชุมชน เช่น บุญข้าวจี บุญผะเหวด บุญเข้าพรรษา และบุญกฐิน ซึ่งเป็นการแสดงออกถึงความศรัทธาในพุทธศาสนาและความรักในชุมชนอย่างลึกซึ้ง ซึ่งการสืบทอดฮิตสิบสองไม่ได้เป็นเพียงการจัดกิจกรรมตามฤดูกาล แต่ยังเป็นกระบวนการสร้างความสามัคคีในชุมชน ชาวบ้านทุกเพศทุกวัยมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การทำบุญตักบาตร การจัดขบวนแห่ และการทำโรงทาน ซึ่งไม่เพียงแต่เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนในชุมชนเท่านั้น แต่ยังเป็นการถ่ายทอดคุณค่าแห่งการให้ การเสียสละ และการดำรงชีวิตอย่างเรียบง่ายตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ความร่วมมือในกิจกรรมเหล่านี้ช่วยให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถพัฒนาไปในทิศทางที่ยั่งยืน อีกทั้ง ด้วยการสืบทอดฮิตสิบสองอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ชุมชนบ้านดงน้อย จึงมีศักยภาพสูงในการอนุรักษ์วัฒนธรรมพื้นถิ่น และสามารถนำไปต่อยอดเป็นฐานการเรียนรู้หรือการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้ในอนาคต และฮิตสิบสองไม่เพียงแต่ทำให้ชุมชน

ยังคงอัตลักษณ์ท้องถิ่นเอาไว้ได้อย่างเหนียวแน่น แต่ยังเป็นแหล่งเรียนรู้ที่สำคัญสำหรับเยาวชนและผู้สนใจในเรื่องของวิถีชีวิตไทยอีสาน ช่วยส่งเสริมให้วัฒนธรรมท้องถิ่นคงอยู่คู่ชุมชนอย่างภาคภูมิใจ

1.2 ศักยภาพด้านการเกษตร คือ ชุมชนบ้านดงน้อย ตำบลพระธาตุ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม มีศักยภาพด้านการเกษตรที่โดดเด่น เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจสำคัญ เช่น ข้าวที่มีคุณภาพดีเป็นที่ต้องการของตลาด นอกจากนี้ ยังมีการปลูกพืชผสมผสาน เช่น พืชผักสวนครัว เพื่อเสริมรายได้และลดความเสี่ยงจากการพึ่งพาพืชเชิงเดี่ยว ส่งผลให้การประกอบอาชีพเกษตรกรรวมในชุมชนมีความมั่นคงในระดับหนึ่ง และรูปแบบการเกษตรของชุมชนเน้นการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง โดยชาวบ้านส่วนหนึ่งได้มีการน้อมนำศาสตร์พระราชามาปรับใช้ เช่น การปลูกพืชหมุนเวียน การทำเกษตรอินทรีย์ และการอนุรักษ์พันธุ์พืชพื้นเมือง วิธีการดังกล่าวช่วยลดต้นทุนการผลิต รักษาสิ่งแวดล้อม และสร้างผลผลิตที่ปลอดภัยต่อผู้บริโภค อีกทั้ง ยังเป็นการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการเกษตรที่สอดคล้องกับสภาพภูมิอากาศและวิถีชีวิตในพื้นที่ และศักยภาพด้านการเกษตรของบ้านดงน้อยยังมีโอกาสในการพัฒนาต่อยอด เช่น การสร้างกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเพื่อแปรรูปผลผลิต การทำการตลาดสินค้าเกษตรอินทรีย์ และการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงเกษตร เพื่อเพิ่มมูลค่าและกระจายรายได้ในชุมชน การมีฐานเกษตรกรรมที่มั่นคงจึงเป็นรากฐานสำคัญที่ทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถพัฒนาอย่างยั่งยืนในระยะยาว

1.3 ศักยภาพด้านทุนมนุษย์ คือ ชุมชนบ้านดงน้อย ตำบลพระธาตุ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม มีศักยภาพด้านทุนมนุษย์ที่โดดเด่น ประชากรส่วนใหญ่มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมอย่างเชี่ยวชาญจากการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นรุ่นต่อรุ่น รวมถึงการมีทักษะด้านการทอผ้าพื้นเมืองและการทำหัตถกรรมจากวัสดุธรรมชาติ นอกจากนี้ คนในชุมชนยังมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น เช่น ฮีตสิบสอง คลองสิบสี่ ที่หล่อหลอมให้เกิดความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของตนเองและชุมชน โดยบุคลากร ในชุมชนมีความร่วมมือและเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกันสูง มีการรวมกลุ่มในรูปแบบของกลุ่มอาชีพและกลุ่มอนุรักษ์วัฒนธรรมต่าง ๆ โดยใช้ความรู้และทักษะของตนเองในการพัฒนาชุมชน เช่น การจัดตั้งกลุ่มทอผ้า กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร และกลุ่มเยาวชนจิตอาสา ทุนมนุษย์เหล่านี้ ไม่เพียงแต่มีความสามารถในการดำรงชีวิตตามวิถีดั้งเดิม แต่ยังพร้อมที่จะเรียนรู้สิ่งใหม่ ๆ เพื่อนำมาปรับใช้ในการพัฒนาตนเองและชุมชนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน และด้วยศักยภาพด้านทุนมนุษย์ที่มีทั้งความรู้ ทักษะ และความสามัคคี ชุมชนบ้านดงน้อยจึงมีความพร้อมในการต่อยอดสู่การพัฒนาต่าง ๆ เช่น การส่งเสริมการเรียนรู้นอกระบบและตามอัธยาศัย การพัฒนาทักษะอาชีพใหม่ ๆ และการส่งเสริมบทบาทผู้นำชุมชนรุ่นใหม่ ทุนมนุษย์จึงถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยขับเคลื่อนการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืนและสร้างความเข้มแข็งจากภายในอย่างแท้จริง

1.4 ศักยภาพด้านผลิตภัณฑ์การประดิษฐ์หมอลำจากกระติบข้าวเหนียว - พระพุทธรูปไหลสาน คือ บ้านดงน้อย เป็น 1 ใน 4 พื้นที่ที่จังหวัดมหาสารคามคัดเลือกให้ได้รับรางวัลชุมชนท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี การเชื่อมโยง OTOP กับการท่องเที่ยวรางวัลนี้ มอบให้กับพื้นที่ที่สามารถเปลี่ยนผ่านรูปแบบการขายสินค้า OTOP ที่เคยผลักดันออกจากชุมชนเพียงด้านเดียวสู่การขายสินค้าที่มีอยู่ในชุมชนที่มาจากการท่องเที่ยว โดยใช้ภูมิปัญญา วิถีชีวิต วัฒนธรรม และความคิดสร้างสรรค์แปลงเป็นรายได้ โดยไม่ต้องแข่งขันนำผลิตภัณฑ์ออกไปขายนอกชุมชน และครูเชิง ปรัชญา การรู้ ผู้สร้างสรรค์การแสดง หมอลำหุ่น คณะเด็กเทวดา โดยนำภูมิปัญญาท้องถิ่นใกล้ตัว คือ กระติบข้าวเหนียว ที่สานจากไม้ไผ่ วัตถุดิบท้องถิ่น มาสร้างสรรค์เป็นหุ่น เรียกหุ่นกระติบ เพื่อให้เด็ก ๆ ใช้ประกอบการแสดงหมอลำ เป็นที่รู้จักกันในนาม “หมอลำหุ่น” สร้างความศรัทธาและชื่อเสียงให้กับชุมชนบ้านดงน้อย และชุมชนบ้านดงน้อย ยังมีผลิตภัณฑ์พระพุทธรูปไหลสาน ที่สร้างมูลค่ารวมกันทะลุหนึ่งล้านบาทไปแล้ว โดยการสานต้นไหลหุ้มพระพุทธรูปแต่ละองค์ใช้เวลาอย่างน้อย 4 วัน และมีการจัดตั้งเป็นบริษัทเพื่อยกระดับเป็นวิสาหกิจอย่างถูกต้อง (กรุงเทพธุรกิจ, 2566)

2. ศึกษากระบวนการพัฒนาชุมชนบ้านดงน้อย ตำบลพระธาตุ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม

ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการพัฒนาชุมชนบ้านดงน้อย ตำบลพระธาตุ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม สามารถจำแนกผลได้ ดังนี้

2.1 การจัดทำแผนพัฒนาโดยชุมชน คือ กระบวนการที่เปิดโอกาสให้คนในชุมชนทุกกลุ่มมีส่วนร่วมในการคิด วิเคราะห์ วางแผน และตัดสินใจเกี่ยวกับแนวทางพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยใช้ข้อมูลสภาพปัญหา ความต้องการ และศักยภาพในพื้นที่เป็นฐานสำคัญ กระบวนการนี้ทำให้แผนพัฒนาต่าง ๆ สอดคล้องกับความจริงของชุมชนและทำให้คนในชุมชนรู้สึกว่ามีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ ขั้นตอนของการจัดทำแผนโดยชุมชน กระบวนการจัดทำแผนโดยชุมชนมักเริ่มจากการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ทรัพยากร ปัญหา และความต้องการของชุมชน จากนั้นจึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์เพื่อค้นหาจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาส และอุปสรรค แล้วจึงกำหนดเป้าหมายและแนวทางพัฒนา ก่อนจะจัดทำแผนงานหรือโครงการอย่างเป็นระบบ เมื่อร่างแผนเสร็จแล้ว ชุมชนจะเปิดรับฟังความคิดเห็นเพิ่มเติมเพื่อปรับปรุงให้สมบูรณ์ที่สุด และสุดท้ายคือนำแผนไปปฏิบัติ พร้อมกับติดตามและประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง และประโยชน์ของการจัดทำแผนโดยชุมชน การจัดทำแผนโดยชุมชนช่วยเสริมสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของในหมู่คนในชุมชน ทำให้เกิดความร่วมมือและความสามัคคีในการทำงาน รวมทั้งส่งเสริมให้ชุมชนมีพลังในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง นอกจากนี้ยังช่วยพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้สามารถคิดวิเคราะห์ วางแผน และบริหารจัดการได้อย่างมีประสิทธิภาพ นำไปสู่การพัฒนาที่มั่นคงและยั่งยืน

2.2 การส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชน คือ การสนับสนุนการใช้ความคิดสร้างสรรค์ ความรู้ นวัตกรรม และวัฒนธรรม มาสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการ เพื่อสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจใหม่ ๆ และยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้คน เศรษฐกิจสร้างสรรค์จึงไม่ใช่แค่เรื่องการผลิตสินค้าเท่านั้น แต่รวมถึงการออกแบบ การพัฒนาผลงานศิลปะ สื่อบันเทิง งานหัตถกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการท่องเที่ยวที่มีเรื่องราวด้วย แนวทางการส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ การส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ทำได้หลายวิธี เช่น การส่งเสริมการศึกษาและการอบรมด้านทักษะสร้างสรรค์ การสนับสนุนเงินทุนสำหรับผู้ประกอบการใหม่ การจัดเวทีแสดงผลงานหรือสินค้า ผลิตภัณฑ์ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรม และการส่งเสริมให้ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมควบคู่ไปกับภูมิปัญญาท้องถิ่น นอกจากนี้ ภาครัฐและเอกชนยังสามารถร่วมกันวางนโยบายสนับสนุน เช่น การสร้างเมืองสร้างสรรค์หรืออุทยานนวัตกรรม เพื่อเป็นพื้นที่บ่มเพาะความคิดใหม่ ๆ และประโยชน์ของการส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ การส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ช่วยกระตุ้นเศรษฐกิจท้องถิ่น เพิ่มโอกาสการจ้างงาน และสร้างรายได้ที่ยั่งยืน เพราะสินค้าและบริการที่มีความสร้างสรรค์มักมีมูลค่าสูงและสามารถแข่งขันในตลาดโลกได้ นอกจากนี้ ยังช่วยอนุรักษ์และสืบสานวัฒนธรรมท้องถิ่น พร้อมกับการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับประเทศในเวทีระหว่างประเทศอีกด้วย

2.3 การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ กระบวนการที่คนในชุมชนมีบทบาทในการจัดการท่องเที่ยว ทั้งการวางแผน การดำเนินกิจกรรม และการแบ่งปันผลประโยชน์ โดยเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตชุมชนควบคู่ไปกับการสร้างรายได้ให้กับคนในพื้นที่ การท่องเที่ยวแบบนี้ จึงไม่ได้เน้นเพียงจำนวนนักท่องเที่ยว แต่เน้นคุณภาพและการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งแนวทางสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ การจัดทำแผนการท่องเที่ยวร่วมกันในชุมชน การพัฒนาสินค้าและบริการที่สะท้อนอัตลักษณ์ของพื้นที่ เช่น โฮมสเตย์ อาหารพื้นบ้าน งานหัตถกรรม การฝึกอบรมความรู้ด้านการต้อนรับและการจัดการท่องเที่ยวให้กับคนในชุมชน การสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก รวมถึงการใช้สื่อดิจิทัลเพื่อประชาสัมพันธ์อย่างสร้างสรรค์ และประโยชน์ของการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนช่วยกระจายรายได้เข้าสู่ท้องถิ่น ลดการย้ายถิ่นฐานของคนหนุ่มสาว เสริมสร้างความ

ภาคภูมิใจในวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น อีกทั้งยังช่วยส่งเสริมให้ชุมชนมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน เป็นการพัฒนาเศรษฐกิจควบคู่ไปกับการอนุรักษ์แบบสมดุล เป็นต้น

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยนี้ ผู้วิจัยสามารถสรุปและอภิปรายผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาศักยภาพชุมชนบ้านดงน้อย ตำบลพระธาตุ อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ศักยภาพชุมชนบ้านดงน้อย ตำบลพระธาตุ อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม สามารถจำแนกผลได้ ดังนี้

1.1 ศักยภาพด้านวัฒนธรรมฮีต 12 คือ ชุมชนบ้านดงน้อย ตำบลพระธาตุ อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม มีศักยภาพทางวัฒนธรรมที่โดดเด่น โดยเฉพาะการสืบทอด “ฮีตสิบสอง” ซึ่งเป็นแนวทางการดำเนินชีวิตที่ผูกพันกับประเพณีในแต่ละเดือนตลอดทั้งปี ฮีตสิบสองสะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สอดประสานศาสนา ศิลธรรม และวิถีชีวิตเกษตรกรรมเข้าไว้ด้วยกัน ชาวบ้านยังคงรักษาและปฏิบัติกิจกรรมเหล่านี้อย่างต่อเนื่อง ทั้งในรูปแบบของพิธีกรรม บุญประเพณี และกิจกรรมชุมชน เช่น บุญข้าวจี บุญผะเหวด บุญเข้าพรรษา และบุญกฐิน

1.2 ศักยภาพด้านการเกษตร คือ ชุมชนบ้านดงน้อย ตำบลพระธาตุ อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม มีศักยภาพด้านการเกษตรที่โดดเด่น เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่มีความอุดมสมบูรณ์เหมาะแก่การเพาะปลูกพืชเศรษฐกิจสำคัญ เช่น ข้าวที่มีคุณภาพดี เป็นที่ต้องการของตลาด นอกจากนี้ ยังมีการปลูกพืชผสมผสาน เช่น พืชผักสวนครัว เพื่อเสริมรายได้และลดความเสี่ยงจากการพึ่งพาพืชเชิงเดี่ยว

1.3 ศักยภาพด้านทุนมนุษย์ คือ ชุมชนบ้านดงน้อย ตำบลพระธาตุ อำเภอนาคู จังหวัดมหาสารคาม มีศักยภาพด้านทุนมนุษย์ที่โดดเด่น ประชากรส่วนใหญ่มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมอย่างเชี่ยวชาญจากการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นรุ่นต่อรุ่น รวมถึงการมีทักษะด้านการทอผ้าพื้นเมืองและการทำตุ๊กตารวมจากวัสดุธรรมชาติ นอกจากนี้ คนในชุมชนยังมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณีท้องถิ่น เช่น ฮีตสิบสอง คลองสิบสี่ ที่หล่อหลอมให้เกิดความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของตนเองและชุมชน โดยบุคลากร ในชุมชนมีความร่วมมือและเอื้อเฟื้อเกื้อกูลกันสูง

1.4 ศักยภาพด้านผลิตภัณฑ์การประดิษฐ์หัตถ์ห่อล้าจากกระต๊อบข้าวเหนียว - พระพุทธรูปไหลสาน คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น กระต๊อบข้าวเหนียวมาสานจากไม้ไผ่ วัตถุดิบท้องถิ่น มาสร้างสรรค์เป็นหุ่น เรียกหุ่นกระต๊อบ และผลิตภัณฑ์พระพุทธรูปไหลสาน ที่สร้างมูลค่าร่วมกันทะเลหนึ่งล้านบาทไปแล้ว โดยการสานต้นไหลหุ้มพระพุทธรูปแต่ละองค์ใช้เวลาอย่างน้อย 4 วัน และมีการจัดตั้งเป็นบริษัทเพื่อยกระดับเป็นวิสาหกิจอย่างถูกต้อง

สอดคล้องกับอุไรวรรณ เมะบ้าน (2563) ได้ศึกษาการบริหารจัดการทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาชุมชนในรูปแบบชุมชนพึ่งตนเอง พบว่า สภาพทุนทางสังคมของชุมชน ได้แก่ ทุน มนุษย์ ทุนสถาบัน ทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม พบว่า ด้านทุนมนุษย์ หากมีผู้นำชุมชนทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการเข้ามามีบทบาทในการขับเคลื่อนชุมชนอย่างจริงจัง จะทำให้ชุมชนนั้นเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ ซึ่งทุนมนุษย์เป็นหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนให้การพัฒนาบรรลุตามเป้าประสงค์ที่วางไว้ โดยมีทุนทางสถาบันต่าง ๆ ในพื้นที่เข้ามาเป็นภาคีเครือข่ายสร้างการมีส่วนร่วมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้โดยอาศัยทุนทางวัฒนธรรมภูมิปัญญา เป็นองค์ประกอบของสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งได้แก่ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อและสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นอัตลักษณ์ของชุมชน ซึ่งในการขับเคลื่อน การดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ให้ชุมชนเข้มแข็งต้องอาศัยชุมชนเป็นหลักในการพัฒนา มากกว่าอาศัยภาครัฐที่จะเข้ามาช่วยเหลือ การใช้กลยุทธ์การบริหารจัดการทุนทางสังคมที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนในรูปแบบชุมชน

พึ่งตนเอง พบว่า มีการขับเคลื่อนชุมชนโดยมีการวางแผนและการประสานงานภายในชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมประชาชนเข้ามามีบทบาทในการร่วมศึกษาปัญหา ร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมตัดสินใจ และวางแผนในการดำเนินงานและประสานงานร่วมกัน กลยุทธ์การบริหารจัดการที่ชุมชนนำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนพึ่งตนเอง คือ การจัดการความรู้ ซึ่งการจัดการความรู้ ได้แก่ การสร้างความรู้ การจัดเก็บความรู้ การแบ่งปันความรู้ และการประยุกต์ใช้ความรู้ การบริหารทุนทางสังคมจึงเป็นปัจจัยความสำเร็จหลักของการพัฒนาชุมชนพึ่งตนเองในชุมชนท้องถิ่นไทย เป็นต้น

2. เพื่อศึกษากระบวนการพัฒนาชุมชนบ้านดงน้อย ตำบลพระธาตุ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม พบว่ากระบวนการพัฒนาชุมชนบ้านดงน้อย ตำบลพระธาตุ อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม สามารถจำแนกผลได้ ดังนี้

2.1 การจัดทำแผนพัฒนาโดยชุมชน คือ กระบวนการที่เปิดโอกาสให้คนในชุมชนทุกกลุ่มมีส่วนร่วมในการคิด วิเคราะห์วางแผน และตัดสินใจเกี่ยวกับแนวทางพัฒนาชุมชนของตนเอง โดยใช้ข้อมูลสภาพปัญหา ความต้องการ และศักยภาพในพื้นที่เป็นฐานสำคัญ กระบวนการนี้ทำให้แผนพัฒนาต่าง ๆ สอดคล้องกับความจริงของชุมชนและทำให้คนในชุมชนรู้สึกว่าเป็นเจ้าของแผนเหล่านั้นเป็นของตนเอง ขั้นตอนของการจัดทำแผนโดยชุมชน กระบวนการจัดทำแผนโดยชุมชนมักเริ่มจากการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพแวดล้อม ทรัพยากร ปัญหา และความต้องการของชุมชน

2.2 การส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในชุมชน คือ การสนับสนุนการใช้ความคิดสร้างสรรค์ ความรู้ นวัตกรรม และวัฒนธรรม มาสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสินค้าและบริการ เพื่อสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจใหม่ ๆ และยกระดับคุณภาพชีวิตของผู้คน เศรษฐกิจสร้างสรรค์จึงไม่ใช่แค่เรื่องการผลิตสินค้าเท่านั้น แต่รวมถึงการออกแบบ การพัฒนาผลงานศิลปะ สื่อบันเทิง งานหัตถกรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และการท่องเที่ยวที่มีเรื่องราวด้วย แนวทางการส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ การส่งเสริมเศรษฐกิจสร้างสรรค์ทำได้หลายวิธี เช่น การส่งเสริมการศึกษาและการอบรมด้านทักษะสร้างสรรค์ การสนับสนุนเงินทุนสำหรับผู้ประกอบการใหม่ การจัดเวทีแสดงผลงานหรือสินค้า ผลิตภัณฑ์ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้วัฒนธรรม และการส่งเสริมให้ใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมควบคู่ไปกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

2.3 การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน คือ กระบวนการที่คนในชุมชนมีบทบาทในการจัดการท่องเที่ยว ทั้งการวางแผน การดำเนินกิจกรรม และการแบ่งปันผลประโยชน์ โดยเน้นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ วัฒนธรรม และวิถีชีวิตชุมชนควบคู่ไปกับการสร้างรายได้ให้กับคนในพื้นที่ การท่องเที่ยวแบบนี้ จึงไม่ได้เน้นเพียงจำนวนนักท่องเที่ยว แต่เน้นคุณภาพและการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ซึ่งแนวทางสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน ได้แก่ การจัดทำแผนการท่องเที่ยวร่วมกันในชุมชน การพัฒนาสินค้าและบริการที่สะท้อนอัตลักษณ์ของพื้นที่ เช่น โฮมสเตย์ อาหารพื้นบ้าน งานหัตถกรรม

สอดคล้องกับมยุรี นาสา คาร์น และคณะ (2565) ชุมชนไม่มีค่าต้นแบบเพื่อการท่องเที่ยว: กรณีศึกษาชุมชนดงน้อย อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม พบว่า สถานภาพด้านการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน มีสถานภาพอยู่ในระดับกลาง ค่าคะแนนเท่ากับ 1.92 จาก 3.00 และสถานภาพด้านการท่องเที่ยวโดยชุมชนอยู่ในระดับสูง ค่าคะแนนเท่ากับ 2.48 จาก 3.00 ผลการศึกษายังชี้ให้เห็นว่า การพัฒนากิจกรรมท่องเที่ยวที่ส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของชุมชน และการจัดตั้งชุมชนไม่มีค่าเพื่อการท่องเที่ยว จำเป็นต้องศึกษาถึงสถานภาพของทรัพยากรป่าไม้ เพื่อทราบถึงสถานภาพของทุนทางทรัพยากรธรรมชาติ แล้วจึงศึกษาสถานภาพด้านการท่องเที่ยว เพื่อทราบถึงสถานภาพของทุนทางบุคลากรของชุมชนที่จะดำเนินการ เพื่อให้ทีมงานมีเป้าหมายไปในทิศทางเดียวกัน พร้อมกับสร้างเครือข่ายความร่วมมือภายนอก เพื่อให้ชุมชนท่องเที่ยวบนฐานเศรษฐกิจไม่มีค่ามีการดำเนินการที่นำไปสู่ความยั่งยืนต่อไปสอดคล้องแนวคิดสรวินธุ์ เย่าตัก (2547) เรื่องแนวความคิดทางทฤษฎี เรื่องทุนมนุษย์ ที่ว่า “มนุษย์เป็นทุน

ทรัพย์” อย่างหนึ่ง แต่มีความแตกต่างจากทุนทรัพย์ประเภทอื่น ๆ ทั้งนี้ด้วยเหตุว่า ทุนมนุษย์นั้นอยู่ในรูปนามธรรม อันได้แก่ ความรู้ความชำนาญ

ข้อค้นพบ หรือองค์ความรู้ใหม่

1. การมีส่วนร่วมของคนในชุมชนเป็นหัวใจสำคัญ

การพัฒนาชุมชนที่ประสบความสำเร็จเกิดจากการที่คนในชุมชนร่วมกันคิด ร่วมกันวางแผน และร่วมกันดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ อย่างจริงจัง ทำให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและมีความรับผิดชอบต่อการพัฒนาของตนเอง

2. การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นควบคู่กับนวัตกรรม

ชุมชนได้นำภูมิปัญญาท้องถิ่น เช่น การทำหุ่นหมอลำจากกระติบข้าวเหนียว และการสร้างงานหัตถกรรมแบบพื้นบ้าน มาผสมผสานกับแนวคิดสร้างสรรค์ใหม่ ๆ ทำให้ผลิตภัณฑ์และกิจกรรมของชุมชนมีความโดดเด่น น่าสนใจ และเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ

3. การพัฒนาที่เน้นความยั่งยืน

ชุมชนมีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เช่น การจัดการป่าชุมชนอย่างมีประสิทธิภาพ ควบคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจและการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ทำให้เกิดการพัฒนายั่งยืนและสมดุลทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม

4. การสร้างอัตลักษณ์ชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว

บ้านดงน้อยสามารถนำเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นมาใช้เป็นจุดขายในการส่งเสริมการท่องเที่ยว สร้างรายได้ให้กับชุมชน และสร้างความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมของตนเอง

ข้อเสนอแนะการวิจัย

1. ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

1.1 ควรมีการจัดฝึกอบรมและเวิร์กช็อปที่เน้นการพัฒนาทักษะการบริหารจัดการและการแก้ไขปัญหาเฉพาะพื้นที่ ช่วยให้ผู้นำชุมชนสามารถนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับไปปรับใช้ในการวางแผนกลยุทธ์และบริหารโครงการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.2 ควรมีการจัดอบรมและเพิ่มพูนทักษะใหม่ ๆ ให้แก่คนในชุมชน ทั้งด้านการบริหารจัดการ การตลาดดิจิทัล และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เพื่อให้สามารถต่อยอดการพัฒนาได้อย่างยั่งยืนในระยะยาว

1.3 ควรส่งเสริมให้ชุมชนใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น การขายออนไลน์ ผ่านแพลตฟอร์มต่าง ๆ และสร้างเครือข่ายกับหน่วยงานรัฐ ภาคเอกชน หรือเครือข่ายชุมชนอื่น ๆ เพื่อขยายโอกาสทางการค้าและการท่องเที่ยว

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 พัฒนาและรักษาเอกลักษณ์ของชุมชนอย่างต่อเนื่อง ควรมีการทบทวนและส่งเสริมกิจกรรมที่สะท้อนอัตลักษณ์ชุมชนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้การท่องเที่ยวและผลิตภัณฑ์ของชุมชนมีจุดขายที่ชัดเจนและแตกต่างจากพื้นที่อื่น

2.2 บริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุล แม้จะมีการอนุรักษ์อยู่แล้ว แต่ควรมีแผนการใช้ทรัพยากรธรรมชาติที่รัดกุมมากยิ่งขึ้น เช่น การวางแผนทางการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ที่ไม่กระทบต่อระบบนิเวศ รวมถึงส่งเสริมการปลูกป่าและการใช้ทรัพยากรอย่างรู้คุณค่า

2.3 ติดตามประเมินผลการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ควรมีการประเมินผลและสรุปบทเรียนการพัฒนาในแต่ละปี เพื่อปรับปรุงแผนงานให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป และเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินโครงการต่าง ๆ ในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- กรมการพัฒนาชุมชน. (2561). *คู่มือการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย.
- กรุงเทพธุรกิจ. (2566). *OTOP นวัตกรรม หอมลำหูน-พระพุทธรูปไหลสวน ทิววัฒนธรรมหลักล้าน บ้านดงน้อย*. สืบค้นเมื่อ 14 มกราคม 2568, จาก https://www.bangkokbiznews.com/lifestyle/judprakai/1069383?utm_source=chatgpt.com
- มยุรี นาสา คาร์น และคณะ. (2565). ชุมชนไม่มีค่าต้นแบบเพื่อการท่องเที่ยว: กรณีศึกษาชุมชนดงน้อย อำเภอนาดูน จังหวัดมหาสารคาม. *วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต*, 10(1), 11-21.
- สรวิชัย เย่าตัก. (2547). *การศึกษาสภาพเศรษฐกิจและสังคม ค่าใช้จ่ายและเหตุผลสำหรับการตัดสินใจเข้าศึกษาของนักศึกษา*. (ปริญาตรีสถาบันราชภัฏกาฬสินธุ์). สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การศึกษา กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- สันติ พัฒน์พันธุ์. (2562). การมีส่วนร่วมของประชาสังคมในการบริหารการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น. *วารสารนวัตกรรมการบริหารและการจัดการ*, 7(3), 1-11.
- เอนก เหล่าธรรมทัศน์. (2552). *แปรถิ่น เปลี่ยนฐาน : สร้างการปกครองท้องถิ่นให้เป็นรากฐานของประชาธิปไตย*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อุไรวรรณ แมะบ้าน. (2563). การบริหารจัดการทุนทางสังคมเพื่อการพัฒนาชุมชนในรูปแบบชุมชนพึ่งตนเอง. *Journal of Administrative and Management Innovation*, 8(2), 73-88.
- UNDP. (2009). *Capacity Development: A UNDP Primer*. New York: United Nations Development Program.